

ÚVODNÍK

Zpřetrhané století vývoje našeho ústavního soudnictví

Podlehňeme na chvíli futurologické fantazii. Představme si, že čas, jež *Emil Svoboda* označil za skutečnost, která je „*tvůrkyní a ničitelkou všech věcí tohoto světa*“, zahladil v průběhu mnoha staletí takřka vše, co vzniklo v našem republikánském období, a že teprve po dlouhé době objevila nějaká další civilizace konvolut našich ústavních zákonů jako jedinou dokumentaci, jež by o nás vypovídala. Budoucí badatel by na jejich základě mohl s obdivem konstatovat, že v prvním století našich republikánských dějin jsme to byli my, kdo si jako první zřídil ústavní soud, a že poté bylo ústavní soudnictví přes nej-různější politické změny (vyjma dvacetiletí 1948–1968) trvalou součástí našeho státního uspořádání.

Čtenáři *Právnicka* vědí, jak mýlivé by to bylo tvrzení. Československou ústavou (uvozovacím zákonem k ní), jakož i zákonem č. 162/1920 Sb., o ústavním soudě, byl sice konstituční tribunál zřízen s účinností k 6. březnu 1920, takže, uvažujeme-li o ústavním soudu s kompetencemi, jež mu podle jeho označení náleží, získala republika skutečně světové prvenství. Bylo to však prvenství jen papírové, existující toliko v normativním světě. Náš ústavní soud se totiž reálně ustavil, a začal tak svou činnost až od 17. listopadu 1921, takže jej v tomto směru předstihl ústavní soud rakouský. Leč období přesahující po přijetí ústavy něco málo dvacet měsíců, nebylo jedinou érou existence našeho ústavního soudnictví toliko *in potentia*. Za platnosti Ústavní listiny Československé republiky se tak stalo ještě dvakrát. Nejdřív po uplynutí prvního funkčního období nebyl ústavní soud sedm let obsazen novými soudci, a když se tak v květnu 1938 konečně stalo, okupace českých zemí brzy činnost soudu umrtvila. Neobnovila se ani po osvobození republiky.

Přijetím Ústavy 9. května zmizelo ústavní soudnictví z právního řádu našich zemí i na papíře. Krátce poté vyšel péčí *Jiřího Hoetzla* a *Františka Weyra*, posledních z pěti původních redaktorů, pátý a poslední svazek *Slovníku veřejného práva*. V něm najdeme i heslo *Ústavní soud* z pera jeho druhého a posledního předsedy *Jaroslava Krejčího*. *Krejčí* byl v té době vězněn, byv již 31. července 1946 odsouzen k pětadvaceti letům odnětí svobody.

Politickému uspořádání založenému na neomezené moci komunistické strany a na třídním boji, jak bylo u nás prosazeno únorovým převratem v roce 1948, byla myšlenka ústavního soudnictví cizí. Marxisté se již v předválečné době proti koncepci ústavního soudnictví stavěli, spatřující v něm reakcionářskou brzdu progresivitě zákonodárského sboru. Ostatně z evropských tzv. socialistických zemí se uchytila jen v Jugoslávii, jež ale byla dosahu sovětského impéria docela vzdálena. Pokud byla v těch dalších vůbec řešena kontrola ústavnosti za účasti soudu, uvažovalo se o modelu, jaký zvolila sovětská ústava z roku 1924 v čl. 43 ve spojení s nařízením o nejvyšším soudu z téhož roku. Přesto se v Československu normativní institucionalizace ústavního soudnictví objevila, když byla upravena v čl. 86 až 101 ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci. Přes dvacet let však zůstala jen v podobě mrtvých slov ve Sbírce zákonů a je celkem zábavné

číst v dobové literatuře argumentační ekvilibristiku, proč nařízení ústavodárce netřeba uvádět do života.

K obratu došlo až 27. února 1991, kdy Federální shromáždění přijalo ústavní zákon č. 91/1991 Sb., o Ústavním soudu České a Slovenské Federativní republiky. Prezident *Václav Havel* jmenoval jeho první soudce v pátek 31. ledna 1992; soud zahájil svoji činnost v Brně 3. února. Následné události mu vyměřily k existenci a působení jen krátký čas; zanikl s koncem československé federace. Přesto rozhodl kolem tisícovky případů, v devíti z nich ukončil řízení vydáním nálezů. Devadesát šest právních věcí z nápadu zůstalo na federálním ústavním soudu nevyřízeno – dvaasedesát jich bylo postoupeno Ústavnímu soudu České republiky, dalších třicet čtyři Ústavnímu soudu Slovenské republiky.

Náš první ústavní soud provázeli příklady „*promarněného světového prvenství*“ (*Tomáš Langášek*) a „*modní fasády ústavněpolitického systému*“ (*Josef Blahož*). Bylo to podmíněno jak omezeními, jež mu dal ústavodárce do vínku, tak pragmatikou reálpolitiky, ať již v zákonodárství (nejvýrazněji tzv. velkým zmocňovacím zákonem č. 330/1938 Sb.), tak konkrétními kroky či, jak by asi řekl jeden z našich prezidentů, nekroky. Soud existoval mimo zájem veřejnosti a snad jediné jeho rozhodnutí, jež v právnícké obci vyvolalo kontroverze, byl nález ze 7. listopadu 1922 ohledně inkorporace Vitorazska a Valticka. Názorové různice s tím spojené našly svůj ohlas i na stránkách našeho časopisu (*Právník*, LXII, 1923) průběžně v celém ročníku, přerůstající od počátku nívau akademického diskursu, až se redakce rozhodla debatu na dané téma ukončit.

Náš současný ústavní soud je v jiné pozici. Převzal od svého federálního předchůdce štafetu obrany právního státu a lidských práv a svobod. *Vlastimil Ševčík*, místopředseda federálního ústavního soudu, se zasloužil o sestavení a vydání sbírky jeho nálezů a usnesení, do níž na závěr napsal, že přes krátký čas vyměřený této instituci „*byl na obtížné a dlouhé cestě k právnímu státu učiněn alespoň první krůček*.“ Od ledna 1993 se po této cestě vydal Ústavní soud České republiky. Připomeňme, že to je cesta bez konce. Veřejnost – a nejen odborná – jeho kroky sleduje nebo alespoň zaznamenává. Snad lze říci, že přes dílčí úkroky stranou a zakolísání drží dobrý směr.

Vzhledem k centenariu od zahájení činnosti prvního ústavního soudu na našem území, jež se uskutečnilo 17. listopadu 1921 v zasedacích místnostech předsednictva ministerské rady na Pražském hradě, se redakce *Právníka* rozhodla využít toto výročí k uveřejnění statí týkajících se našeho ústavního soudnictví. Jistě vyvolají ohlas, některé možná i diskusi. Té je náš časopis stále otevřen.